

на засадах технології оновлення підготовки до інноваційної професійної діяльності у сфері надання соціальних послуг.

Ключові слова: інноваційний потенціал, модель розвитку інноваційного потенціалу, технологія оновлення підготовки до інноваційної діяльності у сфері надання соціальних послуг.

Савельчук И. Б. Развитие инновационного потенциала у будущих социальных работников как ориентир обновления системы профессиональной подготовки

В статье представлено теоретическое обоснование развития инновационного потенциала студентов специальности «социальная работа» на основе технологии обновления процесса подготовки к инновационной профессиональной деятельности в сфере оказания социальных услуг.

Ключевые слова: инновационный потенциал, модель развития инновационного потенциала, технология обновления подготовки к инновационной деятельности в сфере оказания социальных услуг.

Savelchuk I. B. The development of innovative potential future social workers as a benchmark system upgrade training

In the article the theoretical ground of development of innovative potential of students of speciality is presented «social work» on the basis of technology of updating of process of preparation to innovative professional activity in the field of providing of social services.

Key words: innovative potential, model of development of innovative potential, technology of updating of preparation to innovative activity in the field of providing of social services.

Стаття надійшла до редакції 31.01.2014 р.

Прийнято до друку 28.03.2014 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Карпенко О. Г.

УДК 378.011.3-051:37.013.42

С. П. Тямало

СТРУКТУРА ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ З ПІДЛІТКАМИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ В УМОВАХ РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ

Професійна компетентність соціального педагога у взаємодії з дітьми з поведінковими відхиленнями – один із провідних чинників гуманізації освітньо-виховного середовища в навчально-виховних та реабілітаційних закладах. Останнім часом з різних причин, у тому числі через нестабільність суспільства, знецінення загальнолюдських

цінностей і зниження рівня життя населення, посилюються негативні тенденції, які висувають підвищені вимоги до самовизначення й стабільності особистості, а також провокують її девіантну поведінку, аномалії розвитку й, нерідко, деградацію та саморуйнування. Таким чином, у нашому суспільстві існує низка причин для прояву в підлітків девіантної поведінки, і одне з основних завдань соціального педагога – визначити напрямки відновлення нормального процесу соціалізації підлітка, розробити профілактичні й реабілітаційні заходи виховного характеру. Ці складні завдання постають перед соціальним педагогом щодня, їх успішне розв'язання багато в чому залежить від рівня його професійної підготовленості.

У психолого-педагогічній науці виконано низку фундаментальних досліджень із професійної підготовки майбутніх педагогів до соціально-педагогічної діяльності: формування теоретичної й практичної готовності соціального педагога до виховної діяльності (Л. Міщик, В. Сластьонін, А. Капська, В. Ковальчук, О. Тюпня, С. Харченко та ін.); підготовка педагога до реалізації індивідуально-орієнтованого підходу у вихованні (І. Бех, А. Бойко, О. Киричук та ін.); основні напрямки формування основ професійної педагогічної майстерності (І. Зязюн, Н. Ничкало, В. Сластьонін). Водночас, спостерігаємо дефіцит досліджень, присвячених проблемі підготовки майбутнього соціального педагога до роботи з підлітками девіантної поведінки в умовах реабілітаційних центрів.

Метою статті є теоретичне обґрунтування структурних компонентів професійної готовності соціальних педагогів до роботи з підлітками девіантної поведінки в умовах реабілітаційного центру.

У нашому дослідженні ми виходимо з того, що результати реабілітації цих дітей в умовах реабілітаційного центру значною мірою залежать від діяльності соціального педагога – центральної особи реабілітаційно-виховної роботи в інноваційному закладі. Створення умов для всебічного виховання та ефективної реабілітації вихованця, подолання негативних факторів особистісного розвитку вимагає від соціального педагога необхідних якостей особистості, професійних знань, умінь і навичок, достатнього рівня готовності до педагогічної діяльності в умовах реабілітаційного центру.

Готовність до педагогічної діяльності передбачає формування таких якостей особистості, які забезпечать майбутньому соціальному педагогу можливість усвідомлено і компетентно здійснювати професійну діяльність. С. Коношенко виділяє у цьому інтегративному особистісному утворенні чотири компоненти: особистісний, мотиваційний, змістовно-процесуальний і когнітивний [4]. Доводячи їх важливість, розглянемо кожен з компонентів окремо.

Обґрунтуємо спочатку *особистісний компонент*. Особистісні якості соціального педагога значною мірою впливають на його стосунки

з дітьми, вибір методів і засобів роботи з ними, а в цілому, і на результати реабілітаційно-виховного процесу.

За визначенням К. Платонова, якості особистості розуміють як «узагальнені якості особистості – чотири основні підструктури динамічної функціональної структури особистості – спрямованість, досвід, особливості психічних процесів, біопсихічні якості» [3].

Щодо особистісних якостей соціального педагога, ми, спираючись на доробок В. Бочарової, пропонуємо їх класифікувати таким чином:

1) якості особистості, що відображають загальну і професійно-педагогічну спрямованість: відповідальність, любов до дітей, благородство, доброта, принциповість, правдивість, працьовитість;

2) особливості інтелектуальної сфери особистості: допитливість, кмітливість, ерудованість, дотепність, уміння виділити головне, логічність мислення і розвинута мова;

3) емоційно-вольові якості особистості: витримка, самовладання, життєрадісність, рішучість, вимогливість до себе і дітей;

4) соціально-психологічні якості: ввічливість, справедливість, доброзичливість, діловитість, організаторські здібності;

5) сенсорно-перцептивні характеристики особливості: розподіл уваги, спостережливість, пам'ять на обличчя, педагогічне уявлення, здатність бачити очима дитини, емпатія, фантазія, почуття гумору;

6) особливості самосвідомості особистості: самокритичність, впевненість у собі, почуття власної гідності [1, с. 56].

Виділені групи взаємопов'язані. Доповнюючи одна одну, вони складають цілісну структуру якостей особистості соціального педагога.

Мотиваційний компонент готовності визначається інтересами і потребами соціального педагога, що спрямовують його на досягнення певних результатів, стимулюють, регулюють діяльність.

Враховуючи те, що розвиток особистості соціального педагога залежить від задоволення особистісно і суспільно важливих потреб, визначимо провідні потреби, реалізація яких буде сприяти формуванню готовності соціального педагога до педагогічної діяльності з підлітками девіантної поведінки в умовах реабілітаційного центру.

1. Гедоністичні потреби (розваги, повноцінний відпочинок, екскурсії тощо).

2. Потреба у свободі (самостійний вибір власної життєвої позиції і самовизначення своєї діяльності вимагає формування у вихователя здібностей до самостійності та ініціативи. Здатність соціального педагога до самоорганізації, саморегуляції, самоконтролю, реалізація себе як особистості характеризує його активність, яка, формуючись в умовах свободи і самовідповідальності, сприяє реалізації потреби у самовираженні).

3. Потреба у самовираженні (формування у соціального педагога реабілітаційного центру мотиваційно-ціннісного ставлення до своєї професії).

До загальних професійних цінностей відносяться: зміст професійної діяльності і зумовлені ним можливості самореалізації особистості; суспільне значення праці, яке визначається його результатами і наслідками; суспільна оцінка трудової діяльності соціального педагога в залежності від ступеня її корисності для суспільства; режим та умови праці, у тому числі соціально-економічні і морально-психологічні [2, с. 203].

Аналіз роботи соціальних педагогів реабілітаційних центрів дає можливість виділити такі цінності їхньої педагогічної діяльності, що пов'язані з:

- утвердженням у суспільстві, соціальному середовищі (суспільна важливість праці соціального педагога, престиж його професійної діяльності, визнання її рідними, близькими, знайомими);
- задоволенням комунікативних потреб (можливість спілкування з різними групами дітей, цікавими людьми, обмін духовними цінностями, інформацією та ін.);
- самовдосконаленням (можливість виявити і розвивати певні власні якості, займатися справою, яка подобається, постійно поповнювати свої знання та ін.);

4. Потреба у творчій діяльності (реалізується через ціннісну категорію свободи і передбачає формування творчої культури соціального педагога, тобто здібностей до творчої діяльності).

5. Потреба у результативній діяльності (її задоволення вимагає здібностей до визначення змісту і побудови ефективних технологій реабілітаційно-виховного процесу, до аналізу результатів і корекції педагогом своїх вчинків, професійних дій).

6. Потреба у самоствердженні (реалізується через професійну діяльність соціального педагога і передбачає задоволення взаємопов'язаних між собою потреб у домінуванні, повазі. Вони можуть бути реалізовані лише в тому випадку, коли соціальний педагог має право впливати на хід реабілітаційно-виховного процесу).

7. Освітньо-інформаційні потреби:

- у знаннях (в процесі їх задоволення формуються професійні знання вихователів, що складають теоретичну основу їхніх здібностей до здійснення реабілітаційно-виховної роботи);
- у професійних уміннях і навичках (оволодіння теоретичними знаннями є необхідною умовою формування професійних умінь і навичок, які складають практичну основу їхніх здібностей до здійснення педагогічної діяльності).

8. Потреба бути особистістю (формується в процесі загальнокультурного становлення особистості соціального педагога. Лише за наявності високого рівня духовної і моральної культури соціальний педагог відчуває потребу бути особистістю, прагне реалізувати її і отримує задоволення від цього. З нею пов'язане почуття потреби своїм вихованцям).

Таким чином, реалізація перелічених потреб, що входять до складу мотиваційного компонента готовності педагога до виховної діяльності, сприяє формуванню культури особистості вихователя реабілітаційного центру.

Розглянемо складові *змістовно-процесуального* компонента.

1. Професійно необхідні знання:

- про державу і суспільство: закономірності соціального розвитку, сутність соціальних, економічних і політичних процесів у нашому суспільстві та ін.;

- про предмет праці: знання особливостей дитячої фізіології і психології, фізіологічних і психологічних закономірностей розвитку особистості, фізіологічних особливостей хлопчиків і дівчаток, особливостей диференційного та індивідуально-особистісного підходу до виховання дітей-сиріт, методів вивчення особистості вихованця, охорони життя дітей.

2. Професійно-педагогічні вміння, що забезпечують соціальному педагогу реалізацію таких функцій:

- організаторської (створення умов для продуктивної діяльності та позитивного самовиявлення особистості, надання допомоги щодо самовизначення в усіх сферах життєдіяльності дитини);

- діагностичної (проведення заходів щодо виявлення особливостей психічного і фізичного розвитку вихованців);

- прогностичної (прогнозування особистісного розвитку вихованців, реабілітаційно-виховного процесу, його наслідків);

- конструктивної (розробка планів виховних заходів з урахуванням можливих труднощів та особливостей вихованців);

- матеріально-побутової (матеріальне забезпечення вихованців, облаштування їхнього побуту);

- корекційної (організація запобіжно-профілактичних і корекційно-розвивальних заходів у соціально-правовій і психолого-педагогічній сферах) [5, с. 108].

3. Професійно розвинені особистісні якості: захопленість справою, справжня зацікавленість діяльністю та дозвіллям вихованців, ініціативність, повага до особистості дитини в процесі взаємодії, організація виховання на принципах гуманізму, готовність прийти на допомогу вихованцям, співпрацювати з ними.

Сутність *когнітивного* компонента готовності соціального педагога до реабілітаційно-педагогічної діяльності з підлітками девіантної поведінки визначається прагненням підвищувати рівень своєї педагогічної компетентності, активним пошуком нових методів, засобів, форм роботи з вихованцями, самовдосконалюватися.

С. Коношенко виділив чотири чинники, які зумовлюють потребу педагога реабілітаційного закладу до самовдосконалення:

- 1) завжди плідно впливати на своїх підопічних («хто сам стоїть на одному місці, тому важко рухати інших вперед»);
- 2) не відставати від науки, котра постійно розвивається;
- 3) процес реабілітації дітей зробити більш ефективним;
- 4) підтримувати в собі енергію, бадьорість та любов до своєї праці [4, с. 146].

Готовність соціального педагога реабілітаційного центру до педагогічної діяльності проявляється на соціальному, теоретично-методологічному, психологічному, практичному рівнях. Коротко охарактеризуємо особливості цих рівнів.

Соціальний рівень готовності соціального педагога визначається усвідомленням себе як суб'єкта педагогічної діяльності, причетного до соціального становлення дитини; вияву і розвитку її здібностей, задатків, розуміння значення реабілітаційно-виховної роботи з дітьми для суспільства та власної діяльності для розвитку і становлення особистості вихованця; реальне уявлення суперечностей, труднощів педагогічної діяльності.

Психологічний рівень готовності виявляється у потребі розуміти внутрішній світ вихованця, вмінні ототожнювати себе з іншими, здатності до емоційних переживань, пов'язаних із оцінками наслідків своєї праці, самореалізації і самовдосконаленні.

Теоретико-методологічний рівень готовності характеризується наявністю особистісних знань про психічний і фізичний розвиток підлітка девіантної поведінки та орієнтацією на передові технології виховання особистості.

Практичний рівень готовності визначається здатністю виявити і вирішити суперечності; окреслити завдання для конкретного вихованця, створити програму його розвитку; розробити концептуальні напрями реабілітаційно-виховної діяльності; діагностувати, коригувати, прогнозувати розвиток особистості в соціумі.

Таким чином, підготовку до реабілітаційної діяльності можна розглядати як професійно орієнтовану творчість соціального педагога реабілітаційного закладу, в якій поєднується потреба і здатність реалізовувати сили і можливості в інтересах реабілітації підлітків девіантної поведінки, самореалізації особистості соціального педагога. Перспективою нашого наукового пошуку є діагностика і підвищення рівня готовності соціальних педагогів до роботи з підлітками девіантної поведінки в умовах реабілітаційного центру.

Список використаної літератури

- 1. Бочарова В. Г.** Профессиональная социальная работа: личностно-ориентированный подход : [монография] / В. Г. Бочарова. – М. : Институт педагогики социальной работы РАО, 2009. – 184 с.
- 2. Вайнола Р. Х.** Педагогічні засади особистісного розвитку майбутнього соціального педагога в процесі професійної підготовки : дис. ... д-ра пед.

наук: спец. 13.00.04 / Ренате Хейкіївна Вайнола. – К., 2006. – 542 с.
3. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. – 2-ге видання / За заг. ред. проф. І. Д. Звереві. – К., Сімферополь: 2013. – 536 с.
4. Коношенко С. В. Реабілітаційна робота з соціально дезадаптованими підлітками в умовах індустріального регіону : монографія / С. В. Коношенко. – Слов'янськ : Печатный двор, 2009. – 251 с.
5. Поліщук В. А. Теорія і методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти : монографія / В. А. Поліщук; за ред. Н. Г. Ничкало. – Тернопіль : ТНПУ, 2006. – 424 с.

Тямало С. П. Структура професійної готовності соціальних педагогів до роботи з підлітками девіантної поведінки в умовах реабілітаційного центру

У статті теоретично обґрунтовано, що готовність до реабілітаційної діяльності передбачає формування таких якостей особистості, які забезпечать майбутньому соціальному педагогу можливість усвідомлено і компетентно здійснювати професійну діяльність. Автор виділяє у цьому інтегративному особистісному утворенні чотири компоненти: особистісний, мотиваційний, змістовно-процесуальний і когнітивний. Охарактеризовано соціальний, теоретично-методологічний, психологічний, практичний рівні готовності соціального педагога реабілітаційного центру до педагогічної діяльності з підлітками девіантної поведінки.

Ключові слова: професійна готовність, соціальний педагог, підлітки, девіантна поведінка, реабілітаційний центр.

Тямало С. П. Структура професійної готовності соціальних педагогів к работе с подростками девиантного поведения в условиях реабилитационного центра

В статье теоретически обосновано, что готовность к реабилитационной деятельности предусматривает формирование таких качеств личности, которые обеспечат будущему социальному педагогу возможность осознанно и компетентно осуществлять профессиональную деятельность. Автор выделяет в этом интегративном личностном образовании четыре компонента: личностный, мотивационный, содержательно-процесуальный и когнитивный. Охарактеризовано социальный, теоретически-методологический, психологический, практический уровни готовности социального педагога реабилитационного центра к педагогической деятельности с подростками девиантного поведения.

Ключевые слова: профессиональная готовность, социальный педагог, подростки, девиантное поведение, реабилитационный центр.

Tyamalo S. P. Structure of the Availability of Professional Social Workers to Work with Youth of Deviant Behavior in a Rehabilitation Center

The article is theoretically proved that the results of rehabilitation of deviant adolescents in a rehabilitation center largely depend on the activity of a social pedagogue – Central person of the rehabilitation-educational work in the innovation University. Creation of conditions for all-round education and effective rehabilitation of the pupil, to overcome negative factors of personal development requires social pedagogue necessary qualities of a personality, professional knowledge and skills, sufficient level of readiness for pedagogical activities in a rehabilitation center.

Preparation for rehabilitation activity is regarded as professionally oriented creativity of the social teacher of the rehabilitation institutions, which combines the need and the ability to realize the forces and opportunities for the rehabilitation of youth deviant behavior, self-realization of a social pedagogue.

It is proved that the willingness to rehabilitation activity involves the formation of such qualities that will ensure the future of the social teacher opportunity to consciously and responsibly carry out professional activities. The author identifies this integrative personal formation four components: personality, motivation, substantially procedure and cognitive. Characterized by social, theoretical-methodological, psychological, practical level of readiness of the social teacher of the rehabilitation center to teaching teenagers with deviant behavior.

Key words: professional readiness, social pedagogue, adolescents, deviant behavior, the rehabilitation center.

Стаття надійшла до редакції 29.01.2014 р.

Прийнято до друку 28.03.2014 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Коношенко С. В.

УДК [37.013.42:378.035](043.3)

В. П. Шабанов

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ГРОМАДСЬКОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ
СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖУ В ПОЗА НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

Проблеми громадянської соціалізації молоді, її входження в громадські структури і відносини набули особливої актуальності і викликали підвищений науковий інтерес у зв'язку з необхідністю педагогічно забезпечити цей процес, внести в нього елементи педагогічного керівництва і корекції.

Особливе значення процес громадянської соціалізації має в системі освіти, зокрема у вищій школі, що пояснюється специфікою студентства